

SPO De Liemers, Triple A

Vertrouwen in 2014

Nieuwjaarstoespraak 2014
Toon Geluk

HET DOLHUYS ALS LEERHUIS

MAFKETEL! staat op de muur rond Het Dolhuys te Haarlem. Het Dolhuys is een museum dat is gevestigd in een oud complex waar vroeger psychiatrische patiënten behandeld werden. Het laat op een zeer creatieve wijze zien hoe het denken over en het behandelen van deze patiënten in de loop der eeuwen is gewijzigd.

Er was een periode dat je bezeten werd verklaard als je je anders gedroeg dan de 'normale' standaard. Denk maar aan de tijd van de heksenverbrandingen. Daarna was er een verwijzing naar een afwijking in je hersenen: er is een stukje onvolgroeid in je of er ontbreken bepaalde stoffen. Dat leidde tot de opkomst van de psychofarmaca.

Vervolgens kwam de periode van de psychologische verklaringen: het zal aan je moeilijke jeugd gelegen hebben dat je nu schizofreen bent.

Eenmaal opgesloten in een inrichting als het Dolhuys kwam je daar nog maar zelden uit. Je hele leven stond in het teken van de ziekte. En even zelden ontmoette je een 'normaal' mens. Vanuit het perspectief van de psychiatrische patiënt is het een begrijpelijke vraag: *heb je ooit een normaal mens ontmoet? En: hoe beviel dat?*

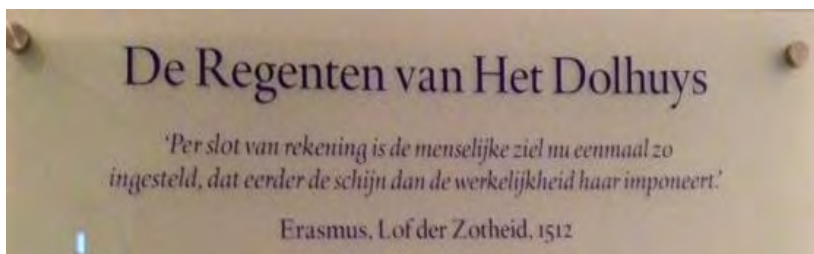

De rondgang door dit historische complex is zeer leerzaam en soms schokkend. Er worden verhalen verteld van mensen bij wie de verkeerde diagnose is gesteld; die onterecht in een dwangbuis zaten; die elektrische shocktherapie ondergingen, terwijl de wetenschap geen flauw benul had of dit überhaupt zou werken. Het portret van Pieter Verduin wordt geschetst, de man die dacht dat hij God was. Alleen formuleerde hij het anders: *God is in de war, hij denkt dat hij Pieter is.*

En opeens zie ik de parallel: er is maar een flinterdunne grens tussen normaal en niet-normaal. Het is maar net hoe je er tegenaan kijkt; hoe je het beleeft. We zijn allemaal een product van nurture en nature; van opvoeding en onderwijs; van vrolijke en moeilijke periodes in ons leven.

De een is altijd op zijn hoede; de ander naïef. Er zijn mensen die alles voor een ander over hebben en er zijn er die alleen op zoek zijn naar eigen voordeel.

Uiteindelijk varen we allemaal op ons door onze geschiedenis gevormde morele kompas dat zich richt vanuit een innerlijk weten.

In ditzelfde Dolhuys hangen de namen van de vroegere regenten. Er boven is een tekst uit Erasmus' Lof der Zotheid opgenomen: *per slot van rekening is de menselijke ziel nu eenmaal zo ingesteld, dat eerder de schijn dan de werkelijkheid haar imponeert.*

Een wat lange aanloop naar wat ik eigenlijk kwijt wil:

LEREN 2.0

Een breuk in de tijd is Oud & Nieuw. En altijd weer een moment van bezinning. Achterom kijken deden we in december al. Vandaag is de blik voorwaarts gericht. En ik wil graag de volgende toekomstgerichte onderwerpen aansnijden:

Afrekencultuur, Bildung en het tienercollege. Op zoek naar een breder format. Leren 2.0 zeg maar.

1) AFREKENCULTUUR

In mijn tienerjaren reed ik diverse brommers. Met destijds prestigieuze merknamen als Kreidler en Zündapp. Officieel mocht je er 40 km per uur mee rijden. Maar met zo'n glimmende machine maakte je pas de Blizz als je minstens 60 reed. Dus werd de brommer opgevoerd. Je wilde immers alles eruit halen wat er in zit? Daar moet ik de laatste tijd wel eens aan denken als we het hebben over ons onderwijs. We noemen het Opbrengstgericht werken: het verhogen van de cito uitslagen. Het gaat niet om de inspannings- maar de opbrengstverplichting. We zeggen niet meer tegen ouders dat we ons best hebben gedaan, maar dat we alles eruit hebben gehaald wat er in zit. Alsof je – net als bij mijn Zündapp van destijds – door het vervangen van een paar tandwielen en het uitvlijen van de uitlaat meer opbrengsten krijgt. De mens is echter geen machine!

Het probleem is onze obsessie met meten. We kunnen ook iets anders doen dan meten, namelijk ons beoordelingsvermogen gebruiken. Een aantal van de belangrijkste zaken in het leven kan niet worden gemeten
Aldus managementgoeroe Henri Mintzberg ¹

En wat dichter bij huis las ik in dagblad Trouw van 6 januari jl.: *Als we voor onze kinderen het beste willen, wordt het hoog tijd dat het onderwijs terugkeert tot de waardevolle functie die het van oudsher had: de talenten van kinderen ontplooiën op pedagogisch en didactisch verantwoorde wijze. Dit vereist hoogopgeleide, bevlogen directeuren en hoogopgeleide, bevlogen leerkrachten.*²

¹ Henry Mintzberg, in: Stephen M.R. Covey. (2008). *De snelheid van vertrouwen*. Amsterdam, Business Contact. pag. 307

² Tineke Bruin. Schooldirecteur en woordvoerder van de actiegroep 'Op weg naar geweldig onderwijs'. Trouw d.d. 6-1-2013

2) BILDUNG

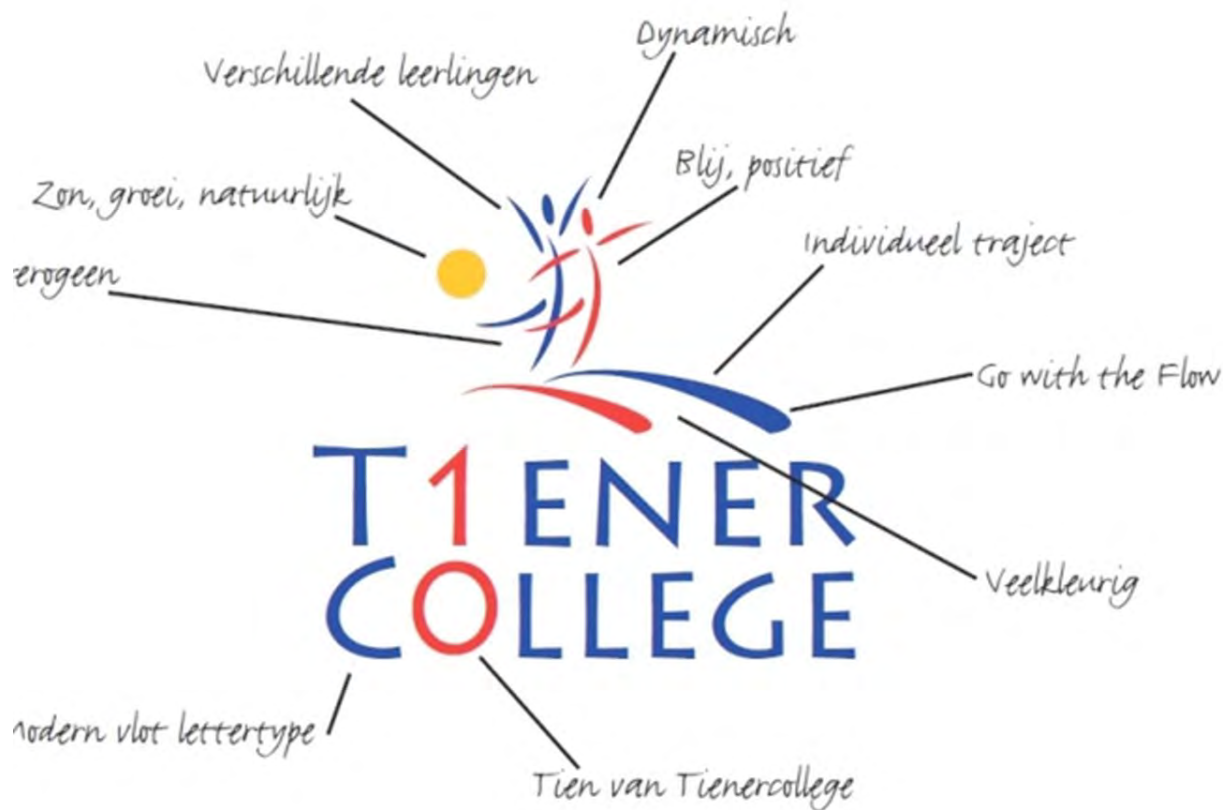
Ik bepleit opnieuw een bredere benadering van het onderwijs, door een meer holistische benadering van het kind. Een leerling is meer dan een black box waar je enerzijds leerstof in kiepert om er aan de andere kant resultaten uit te halen. Er is meer in het leven dan rekenen en taal. De klassieke uitdrukking 'it keeps a village to raise a child' geeft al aan dat het om een totaalconcept gaat.

De gereformeerde cultuurfilosoof Feitse Boerwinkel (1906-1987) schrijft: *Het doel van opvoeding en onderwijs is de jonge mens zo te begeleiden en te stimuleren op weg naar de volwassenheid, dat hij steeds beter toegerust en gemotiveerd is om te bepalen waar hij zijn krachten wil inzetten, om aan de algemene cultuuropdracht van de mens (namelijk deze aarde te bewerken en te bewaren in samenwerking met en tot vreugde van alle medemensen), op persoonlijke wijze gestalte te geven, daarbij zijn kritische zin ten aanzien van wat echt of onecht, waar of onwaar, recht of onrecht is te scherpen en hem bereid te maken op te komen voor verdrukten en ontrenten, aan welke kant die zich ook bevinden.*³

Wanneer er geen tijd meer is om die complete benadering vorm te geven (*krimp, gebrek aan geld, gebrek aan vaardigheden en kennis, oververmoeidheid, te veel veranderingen in te korte tijd*) zal dit gestalte kunnen krijgen in de brede scholen: arrangementen in sport, cultuur, muziek etc. Werk aan de winkel!

³ Feitse Boerwinkel. (1977). *Einde of nieuw begin*. Amsterdam, AMBO.

3) TIENERCOLLEGE

Werk aan de winkel ook voor de doorgaande lijn. Zijn we tegenwoordig aardig op dreef met doorlopende leerlijnen van 2,5 tot 12 jaar; ook de doorgaande lijn van 12 tot 18 jaar kan beter ontwikkeld worden. In ons primair onderwijs leggen wij de basis voor het voortgezet onderwijs. Dat is niet in alle gevallen even succesvol. De aansluiting van groep 8 op de brugklas pakt niet voor iedere leerling positief uit. De niveauverschillen in de groepen 7 en 8 zijn groot. Bovendien is de feminisering nu zover doorgedrongen in het basisonderwijs, dat kinderen pas in de brugklas les krijgen van mannen.

Om beide problemen op te lossen zijn er een paar prachtige voorbeelden van integratie van PO en VO: Het Hugo de Grootcollege in Rotterdam en het Tienercollege in Gorinchem laten leraren uit het VO les geven in de groepen 7 en 8 van de basisschool⁴. Het Tienercollege is een programmalijn waarin leerlingen van 10 tot 14 jaar op een innovatieve en persoonlijke wijze onderwijs krijgen met als doel ze zo hoog mogelijk uit te laten stromen richting leerjaar 3 van het VO.

Ik denk dat deze organisatievorm heel veel zou kunnen betekenen voor leerlingen die aan de bovenkant van het spectrum zitten. Ze worden meer uitgedaagd tot leren en exploreren. Ook deze vorm biedt kansen voor de Bildung van kinderen. Ze hoeven niet te wachten tot ze (eindelijk!) de basisschool verlaten, maar maken al veel eerder kennis met de wereld buiten de basisschool.

De moeite van het onderzoeken waard!

⁴ Arjen Smits en Gerrit Ordeman. (2013). *Wet houdt tienercollege niet tegen*. SBM oktober 2013

UITLEIDING

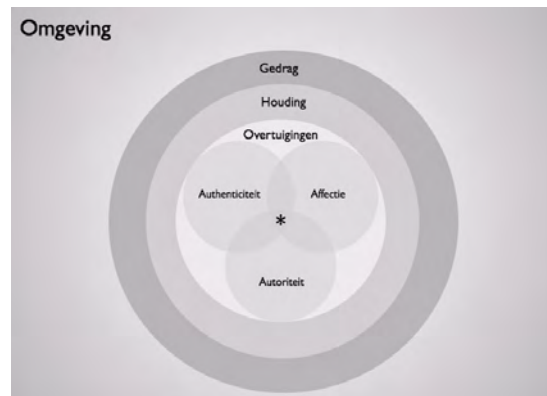
Wat hebben deze drie onderwerpen te maken met het Dolhuys en vice versa?

- Ten eerste: de grens tussen geniaal en gek is flinterdun. Ik heb het boek gelezen van Prof. Dr. P.C. Kuiper, *Ver Heen*. Hij beschrijft daarin zijn zoektocht van hoogleraar psychiatrie naar psychisch patiënt⁵. Er komen steeds meer kinderen met psychiatrische stoornissen. Ook daar moeten we iets mee, zeker in het licht van passend onderwijs.
- Ten tweede: Het Dolhuys was – als veel psychiatrische instellingen – een gesloten systeem. Het onderwijs heeft daar ook wel kenmerken van: het is de kunst de vensters naar de wereld open te zetten.
- Ten derde: op de bodem van je bestaan – en daar bevinden psychisch patiënten zich dikwijls – vallen alle uiterlijkheden weg. *Je zult je niet langer laten imponeren door de schijn, maar je laten inspireren door de werkelijkheid* (Erasmus).
- Ten vierde: er is geen haan die toegeeft dat hij vroeger een eitje was! Als we echter onszelf kennen, dan zullen ook kinderen zichzelf beter leren kennen. Ook hier gaat het weer om professionaliteit en meesterschap.

TRIPLE A

Tot slot: wat we meer dan ooit nodig hebben is vertrouwen. Als vertrouwen ontbreekt komen er regels, protocollen en inspecties. Dat vertraagt en frustrert. Waar vertrouwen is, kan er snel gehandeld worden. Vandaar de titel van het boek dat Stephen M.R. Covey schreef en waaruit ik al eerder citeerde: *De snelheid van vertrouwen*.⁶ Kinderen komen tot leren als er een sfeer van vertrouwen is. Leraren komen tot ontplooiing als er een sfeer van vertrouwen is. Een organisatie bloeit op als er een sfeer van vertrouwen is.

*Want succes zonder vertrouwen bestaat niet, zegt Jim Burke (ceo van Johnson & Johnson): Het woord vertrouwen omvat vrijwel alles wat u kunt nastreven om succesvol te worden. Noem mij één menselijke relatie die goed functioneert zonder vertrouwen, of dat nu een huwelijk, een vriendschap of een sociaal contact is; op de lange duur geldt hetzelfde voor bedrijven en dan vooral voor bedrijven die met mensen te maken hebben.*⁷

Dat is mijns inziens de grootste uitdaging waar onze stichting nu voor staat: het versterken van vertrouwen, intern en extern. En graag baseer ik dat op de triple A: *Authenticiteit, Autoriteit en Affectie*. Onder *authenticiteit* verstaan we *echtheid*. Die meten we af aan de *geloofwaardigheid, consistentie, openheid en integriteit* van de ander. *Affectie* is de *bereidheid van de ander om met jou samen te werken*. Dit hangt af van de *waarden en normen van die ander, hoe 'aardig' of 'warm' de ander is en zijn bereidheid tot geven, wat vooral blijkt uit gedrag*. Onder *autoriteit* wordt hier verstaan de *bekwaamheid van de ander om tot synergie te komen*.⁸

De financiële wereld gebruikt de letters AAA, triple A, voor banken en/of landen die zeer betrouwbaar zijn. Ik stel voor dat wij als doel voor 2014 neerzetten: Triple A: authenticiteit, autoriteit en affectie! SPO De Liemers: Een toonbeeld van vertrouwen!

⁵ P.C. Kuiper. (1988). *Ver heen. Verslag van een depressie*. Den Haag, SDU

⁶ Stephen M.R. Covey. (2008). *De snelheid van vertrouwen*. Amsterdam, Business Contact.

⁷ Jim Burke, in: Stephen M.R. Covey. (2008). *De snelheid van vertrouwen*. Amsterdam, Business Contact.

⁸ Alexander van den Berg. (2013). *Tijdschrift voor Ontwikkeling in Organisaties*, Grondbeginselen van vertrouwen. 09-2013